

»PAX BRITANNICA«

HONGKONG ÉS SZINGAPUR, a brit birodalom két bevehetőnek hirdetett és akként elkönyvelt sarokpillére, amikor úgyszólván ellenállás nélkül elesett, sokan kiáltottak fel, kezüket összecsapva: »Hát mindez a nagy brit hatalom csak ilyen kártyavárakra, ilyen blöffre volt felépítve?«

A meglepettek és kérdezők közül csak kevesen sejtették, hogy e felkiáltással ébenséggel a hatalom problémájának kulcsát érintették. Minden hatalomnak kezdete és vége a »blöff«, mert minden hatalomban a kisebb erő uralkodik a nagyobb fölött. Mennél nagyobb a hatalom, relatíve annál gyengébb: a hatalmas, a parancsoló annál több önkéntes engedelmességre, hűségre, kötelességteljesítésre van ráutalva. És mégsem igaz, amit a száraz, hűvös racionalista gondolkodó mond: *Oboedientia facit imperantem*: Nem az engedelmisség teszi a parancsolót naggyá: hanem engedelmisséget vált ki az, hogy ő parancsolni tud és mer. Valóban hatalmas csak az lehet, akinek tekintélye van s nem azért van tekintélye, mert engedelmeskednek neki: hanem azért talál engedelmességre, mert tekintélye van. Az, hogy valakinek tekintélye van, nem állapot, hanem tulajdonság. A tekintélyes nagyember, a született vezér elindul pusztá kézzel s a fegyveres sokaság megindul utána, vagy szétbomlik előtte és eldobja fegyvereit.

De éppen ezért: hatalmas csak az lehet, aki mindig előremegy. Aki megáll, már hátrálni látszik. A birodalmak életében is így van ez. Egy birodalom felépül, mert szükség van rá, mert hivatása van. Ez a hivatás mindig: civilizáció, mindig rend és béke. Minden birodalom célja a béke, de eszköze a harc. A birodalom népek hazája. Aki birodalmat épít, nem magának épít, hanem azoknak a »hódolt« népeknek, akik a kész házban békésen lakni fognak. Nekik kell a béke, nem annak, aki a békét hozza, mert a békét nem hozza és nem tartja fenn más, csak a kard. S ezért, aki békét akar, aki hivatásának érzi a birodalom-építést, az sohasem teheti le a kardot: nemcsak kezéből nem teheti le, de lelkéből sem. Mert aki lelkéből kiejtette a kardot, annak könnyen kiütik a kezéből.

Ezért minden birodalomépítő népnek magának a béke nem cél, hanem »végcél«, mítosz, ideál, utópia, amely a végtelenben van, amelyért szüntelenül harcolni kell. A birodalomépítő nép csak addig jogosult az uralomra, amíg kardjával igazolja a maga hatalmi igényét, amíg bizonyítani tudja, hogy kardjára szükség van és nem hiába van rá szükség. Hatalmát csak a szolgálat igazolhatja, amelyet e hatalom másoknak, a nem hatalmasoknak, a védelmére, békére rászorultaknak tesz. Minden birodalomépítő nép elveszett abban a pillanatban, amikor már maga akarja élvezni a béke áldásait, amikor babérjain pihenni akar. Ettől a pillanattól fogva lassan megfordulnak a relációk: a birodalomépítő pihen, élvezi a békét és másokkal, alárendelt népeivel védeti meg magát, azokat küldi a harcba. S hogy ezeket a biztonság illúziójában megtartsa, számukra vára-

kat, falakat, erődöket, mutatós, monumentális védelmi műveket, félelmetesnek látszó hadihajókat épít. A tényleges harc állapotából átlép a szimbolikus harc állapotába. A hatalom elsáncolja magát a blöff mögé. A körforgás be van fejezve. És jön a vég, abban a pillanatban, amikor valaki elég merész lesz arra, hogy kétségbe vonja létét a hatalomnak, amelyben még mindenki hisz, amelynek egekbe nyúló Gessler-kalapjai előtt még mindenki önkéntelenül fejet hajt. Az angolok – nagy birodalomépítők – jól tudják ezt. A »blöff« (*bluff*) angol szó s *To call the bluff* azt jelenti: leleplezni a blöfföt. Ez történt Hongkongban és Szingapurban. S a Caudillonak csak egy szavába kerülne, hogy ez történjék – Gibraltárban is.

FELTŰNIK, hogy a brit birodalom öt világrészben áll harcban ellenfeleivel, de az angol katonák, úgyszólván nincsenek sehol. Pedig negyvenötmillióból csak telnék egyetmás. Csak angol generálisok vannak – rosszak – s angol admirálisok – még rosszabbak –, de egyébként az angol haderő kezdettől fogva csak szimbolikusan vesz részt a háboruban. *Bella gerant alii...* Lengyelek, franciák, belgák, hollandusok, norvégek, szerbek, görögök, oroszok, ausztráliaiak és újzélandiak, arabok, gurkák, patánok, szikkeek, malájok, kínaiak, négerék, csehek, – még zsidók is harcolnak értük. Ők nem harcolnak, csak harcoltatnak és uszítanak. Vajjon nem ugyanaz ez, mint a római birodalom végső ideje, mikor a »római« hadseregben már mindenféle katona volt, csak épen római nem? Róma már csak hadiutakat és erődöket épített, erődöket a *limes* mentén: nem gondolva arra, hogy az erődök mindig csak annyit érnek, mint az emberek, akik azokat védik.

A római *limes* mítosza rég szertefoszlott. Sorsán tűnődve mondogta egy magyar tudós, – *Alföldi András* – az ókor buvárainak egy brüsszeli értekezletén: »Férfiak, nem falak teszik az államokat«. Akkor még állottak Franciaország és Belgium híres védfalai. De még nem állottak, amikor egy közkatona az első világháború egy lövészárkában ezeket a szavakat róttá papírra: »Száz ezer ágyú sem biztosíthatja győzelmedet, ha katonáid nem mernek rohamra menni, ha a döntő pillanatban nincs szívük életüket kockáztatni és farkasszemet nézni a halállal.« *Benito Mussolini* volt ez a katona és lelkében egy birodalomépítő génius bontogatta sasszárnyait.

Az erődök, Maginot-falak pszichológiája hamis. Ezt ma már minden átlagos újságolvasó tudja. Hamis, mert a biztonság illúzióját kelti s elaltat, ahelyett hogy felébresztene. Pedig a védőőrségnek ébren kell lennie. Az esendő Franciaország rémitő és mégis mily igaz karrikaturáját rajzolta meg a maga utolérhetetlen stílusában *Oswald Spengler*: »Az előregedett verekedő, aki, sok hőstett után, a világ legnagyobb aranyhegyével a háta mögött, állig fegyverben és minden elképzelhető hadiszerrel körülaggatva, nehéz fegyveres szolgálkkal övezve és minden még tegnapi bajtársát segítségül hívogatva, várkastélyá kiépített házából reszkette néz ki az ablakon és minden jóformán fegyvertelen szomszéd láttára eszeveszett rémületbe esik: ez a *grande nation* vége.«

Valóban a »grande nation« haditetteiről két év óta – számos dünkircheni kérdőjel ellenére – még az angolok is vállvonogatva beszélnek. Pedig ők sem esnek nagyon messzire ettől a karrikatúrától. Hiszen az ő Maginot-falaik már sokkal régebben épültek: »Dreadnaught«-oknak hívják azokat. A *dreadnaught* nem harcieszköz, hanem szimbólum. Szimbóluma egy szellemiségnek, amely nem akar harcolni, csak félelmetes látszatokat kelteni, elijeszteni. »A feet in being«: a flotta csak azért épül, hogy *legyen*, hogy pusztán létevel útját állja a háborúnak, – ezzel nyugtatták meg a békéjét – és pénztárcáját – féltő pacifista angol polgárt, amikor Lord Fisher hozzáfogott a nagy csatahajó-flotta felállításához. S valóban a rettentően költséges, évekig épülő és percek alatt elsüllyedő *dreadnaught* csak addig ér valamit, amíg nem kell harcbavetni. Addig, amíg elég, ha ragyogó páncéltornyait csillogtatja az óceáni napsütésben, mialatt imponáló flottaparádékra és – végső esetben – flottatüntetésekre felvonul, hogy a »benszülött« lakosságot valahol megfélemlítse és jobb erkölcsökre tanítsa. (Az angolnak minden más nép: »benszülött« – *native*.) Fedélzetén nem katonák gyakorlatoznak, hanem világjáró sportemberek, távoli exotikus kikötők tarka, korcs lakosságának ezerszer megbámult reklámhősei. Ma már inkább vannak otthon a mozihíradók vásznán, mint tengeri csaták füstfelhőiben. S ha a mozgófénykép technikája már akkor mai színvonalán lett volna, talán sohasem is épültek volna fel a dreadnaughtok. Mennyivel olcsóbb és elmésebb lett volna őket csak modellekben megkonstruálni s mozigyárak műtermeiben lefényképezni – s az eredmény ma körülbelül ugyanaz lenne.

S még a dreadnaughtok sem voltak sehol, amikor Lord Salisbury, a századvég angol miniszterelnöke és külügyminisztere így fogalmazta meg az angol külpolitika vezető szempontját: »Azok a mi szövetségeseink, akik fenn akarják tartani a területi birtokállomány jelenlegi felosztását, *anélkül, hogy vállalják a háborús döntés félelmetes kockázatát*. Szövetségeseink azok, akikben a béke vágya él és jóakarata. Ime a birodalomeszme az elkorcsosulás stádiumában: béke, a háború kockázata nélkül! A megfáradt harcosok filozófiája ez: a késői Hellas és a késői Róma rokkant hedonizmusa árad belőle. Mi értelme még a harcnak, amikor már mindenünk megvan? Itt az ideje, hogy fáradalmaink gyümölcseit békében élvezzük. Úgyis rövid az élet. Örült, aki itt még verekedni akar! A szolganépekre vigyázni – belőlük s pénzünkéből zsoldos rendőrség is telik. Azontúl elég lesz mindenkivel jőban lenni, aki veszélyes lehetne. Ha szükséges, meg kell vesztegetni az idegen kormányokat – s ha mégis megvesztegethetetlenek lennének, akkor – ellenzékeiket kell megvesztegetni s belülről kell aláásni a hatalmukat.

Innen a harcot elunt, békeszerető, gazdag, hedonista nép diplomáciájának, külpolitikai propagandájának összes ismert módszerei. Innen a »világnézetek háborúja«! A veszélyessé válható idegen kormányt el kell választani népétől, hogy megbuktatható és bérencikkel vagy pipogya és tehetetlen »jóakaratú« kormányokkal kicserélhető legyen. Ezért: »demokratikus« propaganda, ezért »pacifizmus«, »antimilitarizmus«. Ezért »harc« a kis népek szabadsá-

gáért, ami a valóságban nem egyéb, mint lázadás, belháborúk szítása az ellenfél táborában. A temperamentumos francia hazafi, *Léon Daudet*, egyszer kimondta egyenest: »A demokráciát kívánom Németországnak, mert a döghalált kívánom neki!«

»AZOKNAK, akik hiszik, hogy a brit birodalom, a Gondviselés pajzsa alatt, a jóság uralmának leghatalmasabb eszköze e világon«: így dedikálta a távol kelet problémáinak szánt híres könyvét a brit imperializmus fényes hagyományainak talán utolsó nagy hordozója, Lord *Curzon*. Az antikváriusok ma nyugodtan félretehetik polcaikon e könyvet: azok, akiknek szól, már nincsenek sehol. Az angolok, akik birodalmuk minden részében visszavonulót fujnak s mindenütt azt várják, hogy »védenc« népeik a maguk vérén tartóztassák fel a birodalom ellenségeit, mielőtt elérhetnék a brit szigeteket: nyilvánvalóan maguk sem hisznek többé a saját birodalmukban. Hiszen ahelyett, hogy abban a béke őrei lennének, mindenütt csak úgy állanak még, mint gyujtogatók: menekülésre készen, de tücsóvával a kezükben, hogy a »felperzselt föld« sztratégiájával állítsák meg a hódítót, aki – a békét hozza.

Mindennek a politikának a célja és legitimációja: mindenáron távoltartani a háborút a brit szigetektől s ezzel megóvni az angol békét, a *Pax Britannicát*. Lám, milyen szép grafikus tisztasággal rajzolódik ki ebben az a fordulat, amely a nagy birodalomépítő korszakra a hanyatlás, a dekadencia korszakát következteti. Azelőtt a Pax Britannica azt jelentette, hogy Anglia saját harcos áldozataival biztosította hódolt és védenc népeinek a békét. Ma ezt jelenti: mindenki harcoljon és áldozza fel magát azért, hogy Anglia megtarthassa a maga kényelmes életének békés örömeit. Az egykor rettegett és tiszteletreméltó hősből öreg napjaira százalmas parazita lett és ennek a tipikus életfordulatnak a lélektanához hozzátartozik az is, hogy az angolok ezt maguk nem is veszik észre. Annyira megszokták azt a gondolatot, hogy rájuk szüksége van a világnak, hogy ők, mint a béke őrei a világ népeinek értékes szolgálatakat teljesítenek, hogy még ma is egész jóhiszeműen gondolják: a világ, ha elpusztul is, jól jár, ha csak ők életben maradnak. *Who lives if England die? Who dies if England live?* (Ki él, ha Anglia meghal? Ki hal meg, ha Anglia él?) –kérdezte a költő, aki a veszélyes élet kockázatait vállaló népre, a férfiak és hősök Angliájára gondolt, arra a népre, amely a maga életének latbavetésével védte a mások életét. A mai Anglia, a »comfort«, a kényelmes élet népe, a harc elől mindenki más áldozatai árán menekülő nép azonban egész jóhiszeműen hiszi, hogy a költőnek még ma is igaza van.

Ennek a mai »pacifista« angol politikának utolsó kétségbeesett sakkhúzása az a leoninus szerződés, amely az egész Európát a Szovjet-imperializmusnak szolgáltatja ki. A Szovjet valóban harcol és így nyilvánvalóan szerzett bizonyos jogcímet arra, hogy az ő véráldozatai árán még relative békében élő szövetséges elismerje az ő birodalomszervező igényeit. Wintson Churchill persze ép oly kevésbé bolszevista, mint ahogy I. Ferenc király nem volt mohamedán – s

így egyáltalában nem ég a vágytól, hogy a német birodalom helyett az orosz birodalmat »üdvözölhesse« a Csatorna innenső partján. De ő nem is a bolsevista tábornokokkal, hanem »Idő tábornokkal« kötött szövetséget és jámbor szívvel reméli, hogy mielőtt a háború újból elérhetné a Csatorna partját, a hadviselők kölcsönösen úgy felfalják egymást, hogy győzők nem lesznek közöttük, csak legyőzöttek.

Az európai kontinensre akkor majd a teljes pusztulás halálos örök békéje – az egyetlen örök béke! – borul s nem lesz többé senki, aki az angol szigetvilág békés életét megzavarhatná. *Solitudinem faciunt, pacem appellant*: a rómaiaknak tett eme szemrehányást Tacitus egy brit törzsfő szájába adja. A méltatlankodó késő utódainak reményei szerint most ez lenne a *Pax Britannica* végső diadala. S akkor a week-endje örömeihez megnyugodott szívvel visszatérő, békeszerető angol polgár majd elégedetten mondhatná el a vele rokonlelkű költő, Heine, szavaival: *Ich lebe und bin noch stärker, als alle Toten sind!*

OTTLIK LÁSZLÓ